

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6 (46/iunie 2024)

S.O.S. casa lui Miron Pompiliu de la Ștei!

Dr. Ionel Novac

Motto: Casă dragă, dragă mie
Ce-a fost soarta să ne fie!
Vânt a pustiu bate'n tine
Și durerea geme'n mine¹.

În ultima vreme, mai ales de când a fost dată în exploatare porțiunea de autostradă dintre Sibiu și Deva, drumurile mele de la București spre locurile natale (Damiș) și înapoi trec, cu rare excepții, doar pe aici. De la Deva o iau spre Beiuș, trecând prin Brad, „orașul aurului”, prin pitoreasca așezare Vârfurile, pentru a coborî pe partea cealaltă a muntelui, la Vașcău și apoi, după Beiuș, ultimii 40 de km până acasă pe DJ764D, prin spectaculoasele chei ale Roșiei.

Inevitabil, aproape de fiecare dată, două sunt opririle mele pe acest drum: la Țebea și la Ștei. La Țebea se află Panteonul Moșilor, inaugurat în 1924, la sărbătorirea centenarului nașterii lui Avram Iancu, în prezența Regelui Ferdinand I, a Reginei Maria și a unor oficialități ale vremii. Aici este locul unde își dorm somnul de veci Avram Iancu, „Crăișorul Munților”, tribunii săi, Ioan Buteanu și Simion Groza, dar și alți luptători pentru drepturile națiunii române.

La Ștei se află casa natală a lui Miron Pompiliu, prietenul apropiat al poetului Mihai Eminescu, fost membru al Societății literare „Junimea” și colaborator al revistei „Familia” (unde a și debutat ca poet, în același an cu marele său prieten), cea mai importantă personalitate a orașului mărginit de apele domoale ale Crișului Negru.

La opririle mele precedente la casa natală a lui Miron Pompiliu, aflată azi la numărul 66 al străzii omonime, poarta mare din fier de la intrarea în curte era închisă cu cheia, doar privirile aruncate din stradă, peste poartă, dându-mi posibilitatea de a vedea starea acesteia. Însă, în urmă cu aproape o lună de zile, norocul mi-a surâs, am găsit poarta întredeschisă și am îndrăznit să intru, chiar dacă nicio altă persoană nu se afla acolo.

Miron Pompiliu, pe adevăratul său nume Moise Popovici, născut la 20 iunie 1847², a făcut primii pași și a crescut în această casă alături de fratele mai mare, Gheorghe și sora Dilinca. Aici a primit de la părinții săi primele sfaturi de viață înainte de a merge la școala din Băița și tot aici s-a întors cu mare drag în vacanțele pe care le-a avut ca elev la liceele din Beiuș sau Oradea ori ca student al Facultății de Drept din Budapesta. Facultate și oraș pe care, după numai doi ani, pentru a evita recrutarea în armata maghiară, le părăsește în secret în anul 1868.

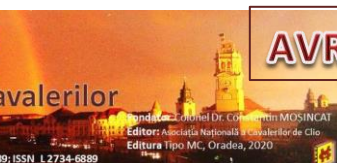
Ajuns la București, Miron Pompiliu își va continua studiile la Facultatea de Litere, până în 1869, an în care se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași. După absolvire (1873) devine profesor la Școala Centrală de Fete, apoi la Liceul Național (1888), ambele din Iași, oraș în care va rămâne și va activa până la tragicul său sfârșit (20 noiembrie 1897).

În anul 1885, mistuit de dorul casei natale, dar riscând pericolul arestării pentru trecerea ilegală a graniței austro-ungare, Miron Pompiliu se întoarce pentru câteva zile la Ștei. Lucru care se și întâmplă la scurt timp după ce își revede casa natală, acesta fiind arestat, inițial pentru 24 de ore, apoi este dus și închis la Vașcău pentru alte 7 zile³. Pus în libertate pe cauțiune, Miron Pompiliu părăsește în grabă casa natală și locurile dragi ale copilăriei, întorcându-se la Iași.

¹ Miron Pompiliu, Casa din vale, în „Convorbiri literare”, 1881

² Dim. R. Rosetti, în „Dicționarul Contemporanilor”, București, 1897, precizează 1854 ca an de naștere al acestuia. După alți autori, inclusiv George Călinescu, anul nașterii lui Miron Pompiliu este 1848. Chiar și oficialitățile județului Bihor au considerat același an și au ținut o manifestare culturală, în zilele de 22-23 iunie 1968, „consacrată aniversării a 120 de ani de la nașterea lui Miron Pompiliu”. În baza „Registrului matricol al parohiei bisericii din Ștei privind botezul”, descoperit la Arhivele Statului din Oradea, profesorul Ioan Simedre dovedește că anul real de naștere al lui Miron Pompiliu este 1847, an în care, la 20 iulie, are loc și botezul acestuia.

³ Conform Ștefan Lupșa, Istoria parohiei Ștei, Beiuș, 1942: „Am aflat că la preotul greco-catolic din Ștei petrece un învățător din România care cu ani înainte fugise în România dinaintea recrutării și de atunci trăiește acolo. Pe acest individ l-am arestat în Ștei... Declară atunci că se numește Miron Pompiliu, recunosc că de fapt de recrutare fugise și că în prezent e profesor de liceu la Iași. Deși atunci încă nu știam de mișcările iredentiste, temându-mă că numitul petrece aici în misiune politică l-am pus sub o cercetare, dar neputând descoperi nimic contra lui și neputându-l ține arestat mai mult de 24 de ore l-am predat preturii competente din Vașcău, făcându-l totodată atent pe pretor că ancheta s-o extindă nu numai asupra fugii de recrutare,

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6 (46/iunie 2024)

După decesul părinților săi, ani la rândul casa natală a lui Miron Pompiliu a fost locuită de rudele acestuia, dar care nu s-au îngrijit prea mult de ea, aceasta ajungând într-o stare jalnică⁴. Cu sprijinul unor intelectuali de marcă (Petru E. Papp, Ioan Paul, Constantin Pavel, Moise Popoviciu ș.a.) și al localnicilor, în cursul anului 1924 au fost efectuate mai multe lucrări de reparație la casă, iar pe peretele de la stradă a fost amplasată o placă comemorativă⁵.

În timp, placa comemorativă a fost înlocuită cu o alta, al cărei conținut diferă puțin față de al celei amplasate în urmă cu o sută de ani: „În această casă s'a născut / MIRON POMPILIU / 1847-1897 / profesor la Iași / poet și prozator distins din „Junimea” / folklorist al Bihorului”.

În ultimii ani, casa natală a lui Miron Pompiliu a fost locuită de persoane străine urmașilor săi, la fel de nepăsătoare față de soarta și importanța casei, fapt care a condus la degradarea continuă a acesteia⁶. Totuși, pentru a fi locuibilă, clădirea a suferit unele modificări, fiindu-i înlocuite geamurile, au fost tencuiți pereții exteriori, fațada principală părănd chiar să fi fost placată cu polistiren.

La 19 noiembrie 2021, primarul urbei (aflat la al treilea mandat!), anunța cu surle și trâmbițe pe pagina sa de socializare că imobilul a intrat în patrimoniul orașului Ștei: „Casa poetului Miron Pompiliu a fost achiziționată de la urmașii acestuia, de către primăria noastră, după mulți ani de negocieri... Această casă memorială completează patrimoniul cultural al orașului nostru, având o valoare deosebită, va fi supusă unui proiect de restaurare și amenajată ca muzeu dedicat poetului șteian”.

Nu după mult timp, la 27 decembrie 2021, pe aceeași pagină de socializare, sub titulatura „Casa memorială „Miron Pompiliu” - o viitoare emblemă a patrimoniului cultural șteian”, edilul posta reportajul realizat de o televiziune din Oradea și intitulat „Primăria caută finanțare pentru muzeul dedicat lui Miron Pompiliu!”⁷. Reportaj în care acesta susținea că funcționarii Primăriei vor elabora cât mai repede un proiect în vederea accesării de fonduri pentru o „reabilitare și o restaurare corectă a acestei clădiri” și chiar înființarea unei parcări pe Aleea Miron Pompiliu.

În primăvara anului următor, lucrurile păreau că se vor mișca bine și chiar destul de repede. O nouă postare a aceluiași edil, „Acasa la Miron” (11 aprilie 2022), prezenta un grup de tineri participanți la construirea unui gard tradițional din nuiele, cu precizarea că „fiind recent achiziționată de către primărie, ea va fi supusă unui proiect de restaurare, întrucât a suferit multe modificări, neconforme cu statutul de casă tradițională”.

Fotografia de interior postată, la fel ca în reportajul televiziunii orădene, arăta un aranjament tradițional țărănesc, cu farfuri vechi agățate pe pereții camerelor și un mic mobilier. „Participanții prezenți la această ședință de lucru au vizitat incinta casei și au rămas impresionați de frumoasele obiecte din patrimoniul acestui viitor muzeu”, își încheia edilul postarea sa.

Moment după care nu știu câte s-a mai făcut până acum, dar vizita recentă la casa natală a lui Miron Pompiliu m-a lăsat cu un gust tare, tare amar. Așa cum am precizat la început, găsind ușa întredeschisă am îndrăznit să intru, să văd măcar curtea interioară mai bine. Nu credeam că și ușile casei vor fi larg deschise (cu excepția uneia noi, din PVC), ca pentru nu știu ce vizitator sau oaspete așteptat.

---

ci și asupra chestiunilor atinse mai sus. Pretorul a și făcut acestea, dar negăsind dovezi palpabile contra profesorului l-a predat judecătorului. Ajutorul de jandarmi care era de serviciu cu deconsiderarea art. 450 din Codul Penal, deși cazul cade-n competența tribunalului, l-a condamnat la rezezeală la arest de 7 zile pentru fuga de recrutare, fără a extinde ancheta și asupra altor chestiuni, deși i se făcuse denunț”.

⁴ Dr. Constantin Pavel, Miron Pompiliu, 1847-1897, Viața și opera lui, Beiuș, 1930: „Terminând cu examenele, la dorința Bătrânului (prof. Ioan Paul) plecarăm să vedem satul de naștere și casa unde a copilărit autorul *Ilienei Cisînzene*. Apăsată de vremuri și jerpelită cum era, în lăturile ei cu o spuză de nepoți și strănepoți de ai lui Miron Pompiliu, am convenit că la anul, venerabilul profesor iar să ne cerceteze, iar eu până atunci să mă îngrijesc de ceea ce ni se impunea”.

⁵ Idem: „Casa am dres'o și primenit'o și o placă comemorativă cu slove aurite aștepta acuma să vestească trecătorilor amintirea lui Miron Pompiliu. În cadrul unei mișcătoare comemorări literare, căreia i-a premers un parastas de veșnică pomenire creștinească, am desvălit în prezența elevilor de la școlălele din Beiuș și a unui numeros public de aici și din satele vecine, marmora așezată pe frontul casei, având inscripția: Aci / în această casă s'a născut / Miron Pompiliu / 1847-1897 / Poet și prozator din Junimea, / Folklorist al Bihorului”.

⁶ Ioan Simedre, Miron Pompiliu. Viața și opera unui junimist, Beiuș, 1997: „Deși veche, casa în care s-a născut folkloristul este locuită și azi, dar nu de vreun descendent al său”.

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=jffNfflZBz0>

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6 (46/iunie 2024)

Am pășit cu sfială în curtea casei năpădită de iarba înaltă, din care florile de păpădie așteptau doar o adiere lină de vânt ca să-și ia zborul. În fundul curții, un pom măreț veghează la liniștea acesteia. La umbra sa, un altul, mai mic, încearcă să-și ridice crengile spre cer.

Abia îmi stăpânesc emoțiile și fac câteva fotografii. Se spune că, cu foarte mulți ani în urmă, pe aici au călcat și pașii lui Eminescu. Că este adevărat sau nu, nu știm, dar chiar dacă este o legendă, aceasta rămâne una atât de frumoasă...

Intrarea în casă se face din curtea interioară. În dreapta, o ușă din PVC cu geam termopan, închisă cu cheia, blochează vederea interiorului camerei de la stradă. Peretele exterior al acesteia pare însă să fie de nu prea multă vreme tencuit, căci mortarul uscat încă mai stăruie pe gemulețul ce dă înspre curte.

În schimb pridvorul arată jalnic, cu peretele interior coșcovit, gata să cadă sau chiar desprins pe alocuri, iar stâlpii de susținere își trăiesc ultimele zile. Prin celelalte două camere se văd „urmele” trecerii nu prea îndepărtate a unor pași umani: a fost desprinsă podeaua (dacă a existat cândva), a fost scos molozul și sub grinzile masive din lemn au fost fixați mai mulți stâlpi de fier pentru a împiedica prăbușirea tavanului.

Pereții crăpați și pe alocuri cu tencuiala căzută, mai păstrează plăpânde urme din albastrul zugrăvelii de odinioară, atât de caracteristic caselor tradiționale bihorene. Iar prin ușa deschisă către pod se văd petice de cer, soarele pătrunzând cu generozitate prin acoperișul văduvit de țiglele sparte și rămase neînlocuite de cine știe cât amar de vreme.

Unde sunt „frumoasele obiecte din patrimoniul acestui viitor muzeu” văzute cu doi ani în urmă de tinerii voluntari? Presupun (și sper!) că sunt bine depozitate și păstrate undeva până când vor reveni „acasă” în deplină siguranță. Și mai sper că primarul care va fi ales peste câteva zile, oricare va fi acesta, să aibă în programul său și un obiectiv privind renovarea urgentă și redarea casei lui Miron Pompiliu a importanței care i se cuvine. Doamne ajută, Șteiul nu mai are o altă personalitate de anvergura lui Miron Pompiliu! Casa natală a lui Miron Pompiliu nu mai are timp de zăbavă!

AVRAM IANCU - 200!

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Colonelul Dr. Constantin MOSINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipografică MOSINCAT, Oradea, 2020
Cartea Mea, e și a Tăi ISSN 2734-6889; ISSN_L 2734-6889

Nr. 6 (46/iunie 2024)

